TIJORAT BANKLARI FAOLIYATIDA MUAMMOLI KREDITLAR PAYDO BO‘LISHINI BARTARAF ETISHGA TA’SIR ETUVCHI OMILLAR TAHLILI

Jumaboyev Maqsud Parhod o‘g‘li
jmaqsuduz@gmail.com
+998 91 432 38 00
O‘zbekiston Respublikasi Bank-moliya akademiyasi Biznes boshqaruvi MBA (General) 24-36 guruh magistranti

Annotatsiya: *Ushbu maqolada tijorat banklarida muammoli kreditlar (NPL — non-performing loans) paydo bo‘lishi va ularni bartaraf etishga ta’sir etuvchi ichki hamda tashqi omillar tahlil qilinadi. O‘zbekiston Respublikasi Markaziy banki ma’lumotlari, empirik tadqiqotlar va xalqaro tajribaga asoslanib, NPL nisbatining pasayish tendensiyasi, uning sabablari va bartaraf etish mexanizmlari ko‘rib chiqilgan.*

Kalit so‘zlar: *muammoli kreditlar (NPL), tijorat banklari, kredit riski, risk menejmenti, O‘zbekiston bank tizimi, makroiqtisodiy omillar.*

ПРОАНАЛИЗИРОВАТЬ ФАКТОРЫ, ВЛИЯЮЩИЕ НА ПРЕДОТВРАЩЕНИЕ ПРОБЛЕМНЫХ КРЕДИТОВ В ДЕЯТЕЛЬНОСТИ КОММЕРЧЕСКИХ БАНКОВ

Жумабоев Максуд Парход угли
jmaqsuduz@gmail.com
+998 91 432 38 00
Магистрант группы 24-36 MBA (General) по управлению бизнесом Банковско-финансовой академии Республики Узбекистан

Аннотация: *В данной статье анализируются внутренние и внешние факторы, влияющие на возникновение проблемных кредитов (NPL - non-performing loans) в коммерческих банках и их устранение. Основываясь на данных Центрального банка Республики Узбекистан, эмпирических исследованиях и международном опыте, рассматриваются тенденция к снижению соотношения NPL, его причины и механизмы устранения.*

Ключевые слова: *проблемные кредиты (NPL), коммерческие банки, кредитный риск, риск-менеджмент, банковская система Узбекистана, макроэкономические факторы.*

ANALYSIS OF FACTORS INFLUENCING THE ELIMINATION OF PROBLEM LOANS IN THE ACTIVITIES OF COMMERCIAL BANKS

Jumabayev Maqsud Parhod ugli
jmaqsuduz@gmail.com
++998 91 432 38 00
Banking and Finance Academy of the Republic of Uzbekistan Business Management MBA (General) Master's student of group 24-36

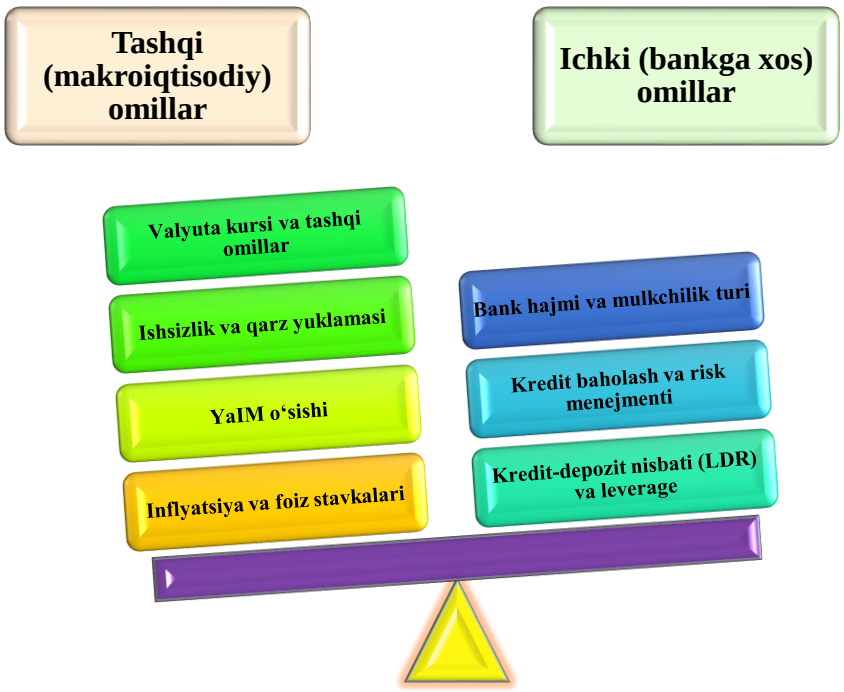
Abstract: *This article analyzes the emergence of non-performing loans (NPL) in commercial banks and the internal and external factors influencing their elimination. Based on data from the Central Bank of the Republic of Uzbekistan, empirical research, and international experience, the trend towards a decrease in the NPL ratio, its causes, and mechanisms for eliminating them are considered.*

Keywords: *problem loans (NPL), commercial banks, credit risk, risk management, the banking system of Uzbekistan, macroeconomic factors.*

Tijorat banklari faoliyatida muammoli kreditlar (90 kun va undan ortiq kechikkan yoki qaytarilmaydigan kreditlar) bank tizimining barqarorligiga tahdid

soladi. Ular aktivlar sifatini pasaytiradi, kapital yetarliligini zaiflashtiradi va likvidlik risklarini oshiradi. O‘zbekiston bank tizimida 2020–2025-yillarga mo‘ljallangan bank islohotlari strategiyasi doirasida NPL nisbatining pasayishi kuzatildi: 2024-yil oxirida ~4,0%, 2025-yil oxirida 3,0% (davlat banklarida 3,2%, xususiy banklarda 2,6%), 2025-yil dekabrida esa 2,9% ga yetdi. 2025-yil 1-fevral holatiga umumiy kreditlar 533,989 mlrd so‘m, NPL 23,768 mlrd so‘m (4,5%) bo‘lgan bo‘lsa, 2025-yil oxiriga kredit portfelining 604 trln so‘mdan oshishi va NPL nisbatining pasayishi islohotlar samarasini ko‘rsatadi [1].

Muammoli kreditlarning paydo bo‘lishini bartaraf etish – bu nafaqat bank ichki siyosati, balki makroiqtisodiy va institutsional omillarga bog‘liq jarayon. Ushbu tahlilda omillar guruhlanib, ularning ta’siri empirik ma’lumotlar asosida baholanadi [2,3].

1-rasm. Muammoli kreditlarning paydo bo‘lishiga ta’sir etuvchi omillar

Xalqaro bank amaliyotida muammoli kreditlarning turli tasnif tizimlari qo‘llaniladi. O‘zbekiston Markaziy banki talablariga asosan, kreditlar sifat darajasiga

ko‘ra beshta toifaga ajratiladi.

Jadval 1. *O‘zbekiston Markaziy banki kreditlar tasnifi tizimi (O‘MBning 2018-yil 2-sonli yo‘riqnomasi asosida)*

Toifa	Ta’rif	Kechikish muddati	Zaxira me'yori (%)
1-toifa: Standart	To‘liq xizmat ko‘rsatiluvchi kreditlar	0 kun	1%
2-toifa: Kuzatuv	Qisman muammo belgilari mavjud	1–30 kun	5%
3-toifa: Substandart	Qaytarilishi shubhali	31–90 kun	20–30%
4-toifa: Shubhali	Qaytarilishi juda shubhali	91–180 kun	50–75%
5-toifa: Yo‘qotish	Qaytarilmas deb hisoblangan	180+ kun	100%

Xalqaro amaliyotda NPL sifatida odatda 3–5-toifadagi kreditlar (ya’ni 90+ kunlik kechiktirilganlar) hisobga olinadi. O‘zbekiston ham 2018 yildan e'tiboran shu xalqaro standartga to‘liq o‘tdi.

2020–2025 yillar davomida O‘zbekiston bank tizimida muammoli kreditlar dinamikasi murakkab ko‘rinish kasb etdi. Ushbu davrda bir tomondan kredit portfeli jadal o‘sdi, boshqa tomondan esa NPL absolyut hajmi ham o‘sdi, biroq nisbiy ulushi o‘zgardi [4,5,6].

Jadval 2. *O‘zbekiston bank tizimida NPL dinamikasi, 2020–2025 yy.*

Yil	Jami kredit portfeli (trln. so‘m)	NPL absolyut hajmi (trln. so‘m)	NPL ulushi (%)	YaIM o‘sishi (%)

Yil	Jami kredit portfeli (trln. so‘m)	NPL absolyut hajmi (trln. so‘m)	NPL ulushi (%)	YaIM o‘sishi (%)
2020	62.4	3.74	5.99	5.4
2021	87.6	4.38	5.00	5.9
2022	118.3	7.10	6.00	1.9
2023	157.8	7.10	4.50	7.4
2024	192.4	7.12	3.70	5.7
2025	224.1	7.62	3.40	5.3

O‘zbekiston tijorat banklari misolida muammoli kreditlarning paydo bo‘‘lishini belgilovchi omillarni kompleks tarzda tahlil qilib. Xulsa sifatida quyidagilarni keltirishimiz mumkin:

Birinchidan, muammoli kreditlar darajasini belgilashda bank-ichki omillar hal qiluvchi rol o‘ynaydi – NPL o‘zgarishlarining 71.4 foizi ichki boshqaruv omillari bilan tushuntiriladi. Bu bank menejmentining kredit riskini boshqarishdagi mas'uliyatini belgilaydi.

Ikkinchidan, kredit konsentratsiyasi – portfelni alohida qarz oluvchilar, tarmoqlar yoki mintaqalar bo‘yicha yetarli darajada diversifikatsiya qilmaslik – NPL riskining eng muhim manbaalaridan biridir. Bu omilni kamaytirish bo‘yicha aniq chora-tadbirlar tezkor ahamiyat kasb etadi.

Uchinchidan, iqtisodiy siklning rivojlanishi (YaIM o‘sishi va inflatsiya orqali) NPL darajasiga ta’sir etadi, lekin bank-ichki omillarga nisbatan kamroq ahamiyatga ega. Bu, kredit riski boshqaruvi tizimi iqtisodiy tsiklning barcha fazalarida mustahkam bo‘lishi lozimligini ko‘rsatadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. World Bank (2022). Strengthening Bank Supervision and Non-Performing Loan Resolution in Emerging Economies. Policy Research Working Paper No. 9921.

2. O‘zbekiston Respublikasi Markaziy banki (2023). O‘zbekiston bank tizimi to‘g'risida yillik hisobot 2022. Toshkent: O‘zbekiston Markaziy banki.

3. Ismoilov, A. M. (2022). Bank tizimida kredit riskini boshqarishning samarali mexanizmlarini takomillashtirish. Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar, 3(4), 112–127.

4. Jumaboyev M.P. (2026). Bank tizimida muammoli kreditlar: sabablari va bartaraf etish yo‘llari. “Involta” Innovation Scientific Journal Vol. 4 No.11 January (2026) 14-23.

5. Siddikov I., Yuldasheva N., Bekturdiev S., Sadikova Sh., Tursunova S., Sheraliyev A. (2025) Development of intelligent components of modern flexible information systems. International Conference on Optical and Computational Technologies for Measurements and Industrial Applications (OptiComp 2025), 2025, Bukhara, Uzbekistan. https://doi.org/10.1117/12.3077574

6. Nazarov, U. A. (2023). Makroiqtisodiy beqarorlik davrida kredit portfeli riskini baholash metodologiyasi. O‘zbekiston iqtisodiy axborotnomasi, 5(3), 28–41.